

Jak citovat tuto recenzi / How to Cite this Book Review

STEJSKAL, Libor. 11.12.2013. The Ultimate Weapon Is No Weapon: Human Security and the New Rules of War and Peace.
KALDOR, Mary a Shannon BEEBE. Reviewed in: *Obrana a strategie*, 2/2013: 88-90, 15.12.2013.

KALDOR, Mary a Shannon BEEBE. *The Ultimate Weapon Is No Weapon: Human Security and the New Rules of War and Peace*. New York: PublicAffairs, 2010. ISBN 978-1-58648-823-9.

Libor Stejskal

„Nejdokonalejší zbraní je žádná zbraň“ – asi tak lze neuměle a bez zbytečné nápaditosti přeložit titul knihy, která vyšla už roku 2010, ale je dosud naprosto aktuálním a platným souhrnem argumentů, jimiž obhájci konceptu lidské bezpečnosti dokládají, jak zoufale bezzubá je většina našich politik, mocenských nástrojů a nakonec i zbraní tváří v tvář hrozbám 21. století. Je to tím potřebnější, čím běžnější je sklon mnoha vlád uchylovat se z pocitu „krize“ k tzv. realistické politice: vlastní bezpečnost zajistíme tak, když vojensky odstrašíme či zadržíme protivníka, a pokud ho nikde nevidíme, alespoň se nemusíme o nikoho a nic starat.

Knihy se výrazně liší od starších prací Mary Kaldor a jí vedené Human Security Study Group, která fungovala v letech 2003–2011 na London School of Economics and Political Science (LSE), a jejímž členem byl i bývalý velvyslanec České republiky ve Spojeném království, historik a signatář Charty 77 Pavel Seifter. Po klasických akademických analytických publikacích,¹ či naopak koncepčně strategicky a politicky orientované barcelonské a madridské zprávě² se zde autorská dvojice téměř vzdává odborného žargonu i akademického aparátu. Poznámky jsou obsáhlé, ale knihu lze plnohodnotně číst i bez nich – je totiž psána spíše jako příběh. Po letech argumentačních sporů snad Mary Kaldor cítila potřebu říci to podstatné ještě jednou, ale tentokrát uvolněně, téměř beletristicky, a především využít „přítomnost“ mladšího spoluautora, podplukovníka U. S. Army Shannona Beebeho, jehož vstupy jsou jakýmsi svědectvím – že nahlízet svět domněle pragmatickými brýlemi stratégů studené války či *války proti teroru* je marné a poštilé. Kniha sice odráží rozhovor vedený na dálku a po dlouhou dobu, přesto je však zřejmé, kdo z autorů je vůdčím duchem.

Jaký obraz světa, naléhavých hrozeb a žádoucích odpovědí tedy autoři vykreslují? Mnohokrát zopakovaná zkušenost – od Bosny a Kosova přes Afghánistán, Irák po Angolu či Demokratickou republiku Kongo (DRC) – potvrzuje, že žádné oddělení bojiště od civilního prostoru není a nebude možné. Životy milionů lidí jsou setrvale ohroženy více či méně organizovaným zabíjením, loupežemi, mučením, znásilňováním, novými i tradičními nemocemi, podvýživou, nedostatkem potravin a čisté pitné vody, záplavami, hladomorem, bouřemi. Tento mix politického násilí, zločinu, materiálního strádání a degradace životního prostředí se propastně liší od úkolů, jež stály před bezpečnostními

¹ KALDOR, Mary. *New and old wars: organized violence in a Global Era : with an afterword*, January 2001. Reprinted with an afterword, January 2001. Stanford, CA: Stanford University Press, 2001. ISBN 978-080-4737-227; KALDOR, Mary. *Human security: reflections on globalization and intervention*. Cambridge: Polity Press, 2007, ix, 228 s. ISBN 978-074-5638-546; MARTIN, Mary, Mary KALDOR a Narcís SERRA. *National, European and human security: from co-existence to convergence*. New York: Routledge, 2012, xiv, 172 s. ISBN 978-0-415-68079-0.

² *A human security doctrine for Europe: the Barcelona Report of the Study Group on Europe's Security Capabilities*. 2004. Barcelona: Study Group on Europe's Security Capabilities; *A European way of security: the Madrid Report of the Human Security Study Group*. 2007. Madrid: Human Security Study Group.

systemy národních států, až do konce studené války určenými k poražení nepřátelských sil. Většina našich (západních) schopností má stále podobu armád z 20. století a jen zlomek z nich lze nasadit v oblastech čelících nejvážnějším bezpečnostním problémům. Místo tradičních („vojenských“) hrozeb se bude třeba vyrovnávat se zranitelností danou podmínkami, jejichž působení se podobá spíš neřiditelným silám a procesům než nepřátelskému úmyslu; na to však rigidní státní bezpečnostní aparát ve stylu 20. století nestačí.

V úvodu jsou připomenuty definice lidské bezpečnosti a šest praktických principů jejího naplňování. Potřeba změnit myšlení i jazyk je vtipně doložena na hlouposti zvané *war on terror*: pokud by reakce Západu na terorismus měla být souměřitelná (s ohledem na deklarovanou rovnost národů v lidských právech), pak vzhledem k vojensky vedenému zabíjení v operacích v Afghánistánu a Pákistánu (včetně nechtěných obětí) mohla britská vláda v reakci na atentáty v Londýně 7. 7. 2005 zahájit bombardování těch čtvrtí anglických měst, v nichž žili teroristé. Naprostou chybou je pak povyšování teroristických sítí z úrovně zločinců na úroveň konvenčního nepřítel, s nímž vedeme „válku“.

Kapitola o hrozbách 21. století je uvedena dvěma obrazy ze Sarajeva a Východního Konga; oba ilustrují odvrácenou, tragickou tvář globalizace, v níž otevření vnějšmu světu rozbilo dosavadní ekonomiku i sociální jistoty, rozvrátilo systém vládnutí a nastartovalo či urychlilo fenomén „nových“ či „malých“, „trvalých“, či dokonce „nekonečných“ válek, v nichž se politické násilí, bezpráví a boj prolíná s byznysem a organizovaným zločinem, etnickými a náboženskými čistkami a nenávisť živou zahraničními diasporami. Navazující kapitola popisuje způsob myšlení 20. století, který nás pudí k vedení vojenských intervencí v extrémně křehkých situacích, v nichž nasazení vojenské síly přirozeně nic nevyřeší, ba často konflikt zabetonuje na dlouhé roky – což je příklad Afghánistánu po roce 2001. Motivem tohoto jednorozměrného válečnického přístupu je nepopíratelně fantastický úspěch USA ve 2. světové válce a poté zcela mylný výklad konce studené války jako vítězství Západu, opřený o víru v masivní a zničující technologickou převahu. Víru v konvenční vojenskou sílu utvrdilo osvobození Kuvajtu v roce 1991 a kupodivu s ní neotřásla ani balkánská zkušenost z Bosny a Kosova, kde letecké údery NATO ve skutečnosti žádným zvěrstvům na civilním obyvatelstvu nezabránily, neúspěch operace v Somálsku v roce 1992 byl raději zcela přehlížen. *American way of war* se jako způsob myšlení a jazyka pevně zabudovaný v institucích a politikách naposledy uplatnil v protiteroristickém tažení po 11. září 2001.

Operacím v Afghánistánu a Iráku je věnována důkladná analýza, identifikující hlavní prvky „víru násilí“, popsaného též jako „komplexní adaptivní systém“. Těmito prvky jsou a) povstalecká hnutí a skupiny usilující o vyhnání okupantů, b) nejrůznější lokální milice, c) kriminální skupiny. Autoři označují konvenční vojenskou taktiku Američanů za významný faktor přispívající k růstu násilí, nikoli za reakci na něj. Mnohem příznivěji pak vnímají novou strategii generálů Petraeuse a McCrystala po roce 2009, kteří taktiku *counterinsurgency* (COIN) téměř přirovnávají k *human security*. Obrat od důrazu na zničení protivníka k důrazu na ochranu populace skutečně nastal. Rostoucí použití bezpilotních prostředků a jiných robotů však jde proti tomuto trendu. Válečnická mentalita Západu zůstává a posiluje militantní a militaristické prvky jak v politickém Islámu, tak v Rusku a Číně.

Co dělat s prostorem „nebezpečnosti“, v němž působí warlordi, milice, žoldnéři, piráti či kriminální gangy a z něhož se hrozby násilí, konfliktu, chudoby a nemocí přelévají do okolí či ve formě terorismu, organizovaného zločinu a epidemií volně cestují po planetě? Opět je použit obraz: „... zajistit, aby děti mohly chodit do školky.“ Tato možnost je měřítkem lidské bezpečnosti. Poučení pro armádu poskytuje generál Andy Salmon se zkušeností z Basry: být skutečně mezi a s místními lidmi, dát jim prostor a důvěru, nastartovat obnovu. Po udržitelné bezpečnosti je třeba zajistit udržitelné živobytí, pak musí přijít udržitelné vládnutí, a nakonec i udržitelný rozvoj. Z českého pohledu může být zajímavé přirovnání žádoucího *human-security* přístupu v mezinárodním prostředí ke komplexnímu zvládnutí násilného útoku, přírodní či člověkem způsobené katastrofy, jaké známe z vyspělých bezpečnostních struktur typu Integrovaného záchranného systému. Kaldor a Beebe dále rozvíjejí doktrínu lidské bezpečnosti z barcelonské a madridské zprávy o přesný popis role dat, zpravodajství, komunikace, personálu (profesionálů a dobrovolníků), výcviku a taktických cvičení, soukromých bezpečnostních

společností (PSCs), rozpočtů a organizačních forem, civilního vedení operací a politické legitimacy zásahů.

Zajímavě a trefně je zpochybněno obvyklé členění na *hard* a *soft security*. Tradiční *hard*, tedy politicko-vojenská bezpečnost pomocí síly, vlastně zas tak tvrdá není, jelikož ve své vrcholné nukleární formě vlastně slouží dosti „měkkým“ cílům: prestiži a odstrašení, rozhodně není určena k reálnému použití. Naopak agenda *human security* může být velmi „tvrdá“ v tom, že omezená vojenská síla v operaci pravděpodobně bude nasazena a využita na maximum. Velmi kontroverzní je argumentace autorů, že reorientace bezpečnostní politiky Západu podle paradigmatu lidské bezpečnosti by Západ vůbec neoslabila ani ve vztahu k potenciálním vojenským vyzyvatelům – Rusku a Číně. Obě mocnosti byly a jsou zřetelně připraveny ke kooperativnímu, multilaterálnímu a odpovědnému řešení problémů mezinárodní bezpečnosti. Pokud části jejich establishmentu chtějí jít konzervativní a militaristickou cestou, USA, NATO a Západ obecně jim k tomu poskytují nejen ospravedlnění („když oni, tak my taky“), ale dokonce i vzor. „Válka proti teroru“ byla jasnou inspirací. Ještě silněji tento pohled zaznívá v hodnocení vztahu k Íránu a Severní Koreji: tvrdá silová politika USA je hlavní oporou moci jestřábů, sjednocuje populaci v odporu vůči Západu a urychluje snahu o získání jaderných zbraní k odstrašení útoku. Koncept odstrašení je pochybný nejen vůči diktátorům, ale samozřejmě i proti teroristům, pirátům a gangsterům. Následně bychom válku mohli přestat vnímat jako nástroj, či dokonce hodnotu, ale prostě jako jednu z možných katastrof (čili bezpečnostní hrozbu samu o sobě).

Prioritou v 21. století nemůže být porazit protivníka – protože bohužel žádného nenajdeme –, ale chránit lidi postižené kombinací násilí, bezpráví a nouze. Tento *security gap* nelze pokrýt jinak než tvořivou kombinací vojenských a civilních nástrojů. Z vlastní zkušenosti roční práce v Afghánistánu ale mohou dodat, že ani relativně poctivě a důsledně koordinovaný civilně-vojenský přístup, zohledňující především bezpečnost místního obyvatelstva a prioritu prakticky udržitelného rozvoje, nevede zaručeně k úspěchu. Přístup *human security* není automatickou cestou k úspěchu. Militaristický přístup spoléhající na vojenskou sílu a poražení protivníka je však automatickou cestou ke katastrofě.

Na závěr malý detail: „ultimate weapon“ v názvu knihy je parafrází propagačního spotu k letounu F-22 Raptor – podle autorů patrně nejdražší, nejzbytečnější a možná i velmi nebezpečné „hračky“. K řešení bezpečnostních problémů 21. století budou potřeba úplně jiné „zbraně“ než ty ve vojenském smyslu.